

5. Andriiv, V. M. (2012). Systema trudovykh prav pratsivnykiv ta mekhanizm yikh zabezpechennia. [The system of labor rights of employees and the mechanism of their provision]. *Avtoref. dys. ... d-ra. yuryd. nauk: 12.00.05.* 40. [in Ukrainian].
6. Humeniuk, I. O. (2014). Pravovi problemy zakhystu trudovykh prav v umovakh reformuvannia sotsialno-ekonomichnoi sfery. [Legal problems of protection of labor rights in the conditions of reforming the social and economic sphere]. *Suchasni tendentsii rozbudovy pravovoi derzhavy v Ukraini ta sviti: materialy II mizhnar. nauk.-prakt. konf., (m. Zhytomyr, 10 kvitnia 2014 r.)*. 150–152. [in Ukrainian].
7. Dashutin, I. V. (2018). Struktura mekhanizmu pravovoho zabezpechennia zakonnosti v trudovykh vidnosynakh. [The structure of the legal mechanism for ensuring legality in labor relations]. *Naukovyi visnyk publichnoho ta pryvatnoho prava. Vyp. 4. T. 2.* 223–228. [in Ukrainian].
8. Tykhonovych, Yu. S. (2014). Pravovy mekhanizm rehuliuвання zvilnennia z initsiatyvy pratsivnyka. [The legal mechanism for regulating dismissal at the initiative of the employee]. *Aktualni problemy derzhavy i prava. № 73.* 408–414. [in Ukrainian].
9. Shvets, V. O. (2020). Problemy pravovoho rehuliuвання zabezpechennia stabilnosti trudovykh pravovidnosyn. [Problems of legal regulation of ensuring the stability of labor relations]. *Dys. ... d-ra yuryd. nauk: 12.00.05.* 445. [in Ukrainian].
10. Panchenko, M. V. (2019). Pravovy mekhanizm zabezpechennia hidnoi pratsi derzhavnykh sluzhbovtziv Ukrainy. [The legal mechanism for ensuring the decent work of civil servants of Ukraine]. *Dys. ... d-ra yuryd. nauk : 12.00.05.* 455. [in Ukrainian].
11. Selezen, S. V. (2016). Yurydychni harantii zakhystu trudovykh prav pratsivnykiv. [Legal guarantees of protection of labor rights of employees]. *Aktualni problemy vitchyznianoї yurysprudentsii. № 5.* 33–36. [in Ukrainian].
12. Andriiv, V. M. (2011). Yurydychni harantii zakhystu trudovykh prav pratsivnykiv. [Legal guarantees of protection of labor rights of employees]. *Forum prava. № 4.* 15–20. [in Ukrainian].
13. Shabanov, R. (2020) Pravove rehuliuвання pratsi suddiv normamy trudovoho prava. [Legal regulation of work of judges by norms of labor law]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo. № 5.* 112-117. [in Ukrainian].
14. Karpushova, O. V. (2020) Pravove rehuliuвання vynykennia trudovykh vidnosyn iz kandydatamy na posadu suddi v Latviiskii Respublitsi. [Legal regulation of employment relations with candidates for the post of judge in the Republic of Latvia]. *Sotsialne pravo. № 1.* 42-49. [in Ukrainian].
15. Kochkova, H., Dei, M. (2020). Vplyv mizhnarodno-pravovykh standartiv u sferi zakhystu trudovykh prav suddiv ta yevointehratsii Ukrainy na reformuvannia natsionalnogo zakonodavstva shchodo trudovykh pravovidnosyn iz suddiamy. [The influence of international legal standards in the field of protection of the labor rights of judges and the European integration of Ukraine on the reform of national legislation regarding labor relations with judges]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava, 40.* [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 16.05.2021

УДК 349.2: 347.365

Зуєва Анна Ігорівна,

здобувач Науково-дослідного інституту публічного права

e-mail: Zuyeva_Anna@ukr.net

<https://orcid.org/0009-0009-4436-1469>

ДИСЦИПЛІНАРНІ СТЯГНЕННЯ ЩОДО АДВОКАТА: ПИТАННЯ СЬОГОДЕННЯ

Статтю присвячено дослідженню особливостей видів дисциплінарних стягнень на підставі аналізу чинного законодавства України та дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури. З'ясовано, що дисциплінарне стягнення у вигляді попередження застосовується за вчинення дисциплінарного проступку, який хоч і має ознаки порушення вимог законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність / Правил адвокатської етики, але за своїм характером/наслідками є незначним, одноразовим, не триваючим порушенням, яке не спричинило істотної шкоди охоронюваним законом правам та інтересам учасників відносин адвоката з клієнтом, судом та іншими учасниками судового провадження, іншими органами та особами, авторитету адвокатури в цілому. Акцентовано увагу, що зупинення права на заняття адвокатською діяльністю безпосередньо пов'язано з обмеженням професійної діяльності і впливає не тільки на ділову репутацію адвоката, але й на його матеріальне становище.

Обґрунтовано, що під час обрання виду дисциплінарного стягнення має застосовуватися принцип пропорційності з метою дотримання необхідного балансу між бажаною метою та засобами її досягнення, який передбачає не тільки диференційований набір дисциплінарних стягнень, але й застосування відповідного виду стягнення з урахуванням конкретних обставин справи та встановлених фактів. До обставин, що пом'якшують дисциплінарну відповідальність адвоката слід віднести: притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності вперше; визнання своєї провини; добровільне відшкодування завданої шкоди / усунення наслідків дисциплінарного проступку; бездоганна ділова репутація; професійні заслуги; відсутність корисливих мотивів. Обставинами, що обтяжують дисциплінарну

відповідальність є: вчинення дисциплінарного проступку повторно; систематичність вчинення дисциплінарних проступків; триваючий характер порушення; сукупність двох або більше дисциплінарних проступків; корисливі мотиви; навмисність дії або бездіяльності. Запропоновано внесення змін до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» в частині закріплення принципу пропорційності застосування дисциплінарних стягнень до адвоката.

Ключові слова: адвокат, дисциплінарна відповідальність, дисциплінарний проступок, дисциплінарне стягнення, дисциплінарна практика, грубе порушення, принцип пропорційності

Zuyeva A. DISCIPLINARY SANCTIONS AGAINST AN ADVOCATE: ISSUES OF THE DAY

The article is devoted to the study of the peculiarities of the types of disciplinary sanctions based on the analysis of the current legislation of Ukraine and the disciplinary practice of the qualification and disciplinary commissions of the bar. It has been found that a disciplinary sanction in the form of a warning is applied for the commission of a disciplinary offense, which, although it has signs of violation of the requirements of the legislation on advocacy and advocacy / the Rules of Advocate Ethics, but by its nature/consequences is a minor, one-time, non-continuous violation, which did not cause significant damage to the legally protected rights and interests of the participants in the relationship between the lawyer and the client, the court and other participants in the court proceedings, other bodies and persons, and the authority of the legal profession as a whole. Attention is drawn to the fact that the suspension of the right to practice as a lawyer is directly related to the limitation of professional activity and affects not only the lawyer's business reputation, but also his financial situation.

It is substantiated that when choosing the type of disciplinary sanction, the principle of proportionality should be applied in order to maintain the necessary balance between the desired goal and the means of its achievement, which provides not only a differentiated set of disciplinary sanctions, but also the application of the appropriate type of sanction taking into account the specific circumstances of the case and established facts. Circumstances mitigating a lawyer's disciplinary liability include: bringing a lawyer to disciplinary liability for the first time; admission of guilt; voluntary compensation for damage / elimination of the consequences of a disciplinary offense; impeccable business reputation; professional merits; lack of selfish motives. Circumstances aggravating disciplinary responsibility are: committing a disciplinary offense repeatedly; the systematicity of committing disciplinary offenses; ongoing nature of the violation; a combination of two or more disciplinary offenses; selfish motives; intentional act or omission. It is proposed to amend the Law of Ukraine on the bar and practice of law in terms of establishing the principle of proportionality of applying disciplinary sanctions to a lawyer.

Key words: attorney, disciplinary responsibility, disciplinary offense, disciplinary penalty, disciplinary practice, gross violation, principle of proportionality

Постановка проблеми. Обов'язки, що покладені на адвокатів, зумовлюють загострену увагу суспільства до морально-етичної складової діяльності як адвокатури загалом, так і кожного адвоката зокрема. Така підвищена суспільна увага до адвокатської діяльності з необхідністю детермінує потребу забезпечення відповідного якісного контролю зазначеної професійної діяльності, який здійснюється спеціалізованими структурними підрозділами адвокатури як автономного та самоврядного інституту в Україні. Результатами такого контролю і є дисциплінарна відповідальність адвоката [1, с. 32], яка, з одного боку, виступає важливою гарантією надання адвокатом кваліфікованої правничої допомоги і дотримання професійних стандартів адвокатської діяльності, а з іншого – для ефективної реалізації функцій та завдань адвокатури «правова система та інституції цієї професії повинні забезпечувати захист адвокатів від залякування, переслідування або втручання, включаючи зловживання дисциплінарними провадженнями» [2], адже незалежна адвокатура виступає однією із важливих умов верховенства права та демократичного розвитку суспільства.

А тому міжнародні принципи, що стосуються ролі адвокатів передбачають обов'язок держави забезпечити неприпустимість несправедливого і довільного застосування дисциплінарних санкцій або інших заходів відповідальності адвокатів за дії, вчинені відповідно до їх професійних обов'язків, в тому числі закріплених в Основних принципах ООН, що стосуються ролі юристів [3; 4]. Отже практична реалізація інституту дисциплінарної відповідальності адвоката неможлива без диференційованого кола дисциплінарних стягнень, які можуть бути застосовані до адвоката в разі вчинення ним дисциплінарного проступку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню питань, що пов'язані із дисциплінарними стягненнями, які можуть застосовуватися до адвоката в Україні, приділялася увага такими вітчизняними вченими як: Асадчев Ю., Божков В., Булеца С., Валко П., Вільчик Т., Вилков С., Варфоломєєва Т., Джафарова О., Заборовський В., Задоя І., Коваленко Т., Фіолевський Д. та інші. Не применшуючи значення та вагомості наявних науково-теоретичних напрацювань, аналіз правничої літератури, відповідних нормативно-правових актів та дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури свідчить про необхідність подальших наукових досліджень з обраної проблематики з метою формування теоретико-правових та практико-прикладних положень і висновків для подальшого визначення шляхів вдосконалення механізму дисциплінарної відповідальності адвоката.

Метою статті є дослідження особливостей видів дисциплінарних стягнень на підставі аналізу чинного законодавства України та дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» за вчинення дисциплінарного проступку до адвоката може бути застосовано одне з таких дисциплінарних стягнень [5]: 1) попередження; 2) зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на строк від одного місяця до одного року; 3) для адвокатів України – позбавлення права на заняття

адвокатською діяльністю з наступним виключенням з Єдиного реєстру адвокатів України у разі: порушення присяги адвоката України; розголошення адвокатом відомостей, що становлять адвокатську таємницю, використання їх у своїх інтересах або в інтересах третіх осіб; заподіяння протиправними діями адвоката, пов'язаними із здійсненням ним адвокатської діяльності, значної шкоди клієнту, якщо така шкода встановлена судовим рішенням, що набрало законної сили; систематичного або грубого одноразового порушення правил адвокатської етики, що підриває авторитет адвокатури України.

Венеціанська Комісія та Дирекція з питань правосуддя та людської гідності у складі Генеральної Дирекції з прав людини та верховенства права Ради Європи у Спільному висновку щодо проекту Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» ще в 2011 році звертали увагу на те, що у зв'язку з тим, що різниця між попередженням та зупиненням права на здійснення адвокатської діяльності дуже велика, і в багатьох випадках не дає змогу розумно врахувати тяжкість проступку, то було б розумно включити до списку санкцій щодо адвоката і штрафи [6]. Про необхідність розширення переліку дисциплінарних стягнень неодноразово наголошували і представники наукової спільноти, зокрема Вільчик Т., Божков В., Заборовський В., Задоя І., Коваленко Т. тощо. Погоджуючись із позицією науковців, що занадто вузький перелік заходів дисциплінарного стягнення перешкоджає застосуванню пропорційної санкції, маємо констатувати, що на сьогодні чинний Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» не передбачає широкої шкали стягнень за дисциплінарні проступки адвоката.

Що стосується такого заходу дисциплінарної відповідальності як попередження, слід відмітити, що на відміну від зупинення та позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» взагалі не визначає, за яких підстав може застосовуватися такий вид дисциплінарного стягнення. Відповідно до ст. 52. Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність до адвоката застосовується дисциплінарне стягнення у вигляді попередження, якщо можливість застосування іншого стягнення за вчинений ним дисциплінарний проступок не передбачена законом [7]. На підставі аналізу дисциплінарної практики можна зробити висновок, що дисциплінарне стягнення у вигляді попередження застосовується за вчинення дисциплінарного проступку, який хоч і має ознаки порушення вимог законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність / Правил адвокатської етики, але за своїм характером/наслідками є незначним, одноразовим, не триваючим порушенням, яке не спричинило істотної шкоди охоронюваним законом правам та інтересам учасників відносин адвоката з клієнтом, судом та іншими учасниками судового провадження, іншими органами та особами, авторитету адвокатури в цілому.

Зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на строк від одного місяця до одного року є більш суворим дисциплінарним стягненням, що безпосередньо пов'язано з обмеженням його професійної діяльності і впливає не тільки на ділову репутацію адвоката, але й на його матеріальне становище.

Так ч. 5 ст. 31 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» передбачено правові наслідки зупинення права на заняття адвокатською діяльністю: «Протягом строку зупинення права на заняття адвокатською діяльністю адвокат не має права її здійснювати. Такий адвокат також не може брати участь у роботі органів адвокатського самоврядування, крім випадків, коли таке право зупинено у зв'язку з призначенням особи на посаду до органу державної влади з'їздом адвокатів України» [5]. При цьому згідно з Рішенням Ради адвокатів України «Про затвердження роз'яснення щодо можливості притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності під час зупинення його права на заняття адвокатською діяльністю» від 10 червня 2016 року № 126 зупинення права на заняття адвокатською діяльністю не позбавляє особу статусу адвоката, а отже останній може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності у визначеному Законом порядку [8].

Зупинення права на заняття адвокатською діяльністю у разі повторного протягом року вчинення дисциплінарного проступку (п.1 ч. 2 ст. 31 Закону) має застосовуватися за дотримання сукупності таких умов: 1) строк між датами рішення про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності за первинний дисциплінарний проступок і встановленим часом (датою) вчинення повторного, тобто другого, дисциплінарного проступку не перевищує один рік; 2) положення ч. 2 ст. 35 Закону, згідно з якою адвокат може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності протягом року з дня вчинення дисциплінарного проступку, дотримані стосовно кожного окремо взятого дисциплінарного проступку адвоката [9].

Що стосується зупинення права на заняття адвокатською діяльністю у разі порушення адвокатом вимог щодо несумісності, ст. 7 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначено, що несумісною з діяльністю адвоката є: 1) робота на посадах осіб, зазначених у п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції»; 2) військова або альтернативна (невійськова) служба; 3) нотаріальна діяльність; 4) судово-експертна діяльність. Відповідно до ч. 2 ст. 7 Закону у разі виникнення обставин несумісності адвокат у триденний строк з дня виникнення таких обставин подає до ради адвокатів регіону за адресою свого робочого місця заяву про зупинення адвокатської діяльності [5].

На думку Заборовського В., Булеци С. така обставина як призов адвоката на військову службу в жодному випадку не повинна розглядатися як можлива підстава для дисциплінарної відповідальності адвоката, а повинна розцінюватися як підстава для зупинення права на адвокатську діяльність, що не пов'язана з вчиненням адвокатом дисциплінарного проступку [10, с. 215]. З наведеним формулюванням ми погодитися не можемо, адже відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 34 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську

діяльність» підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності є «порушення вимог несумісності», а не «призов адвоката на військову службу». Тобто у разі виникнення обставин несумісності адвокат зобов'язаний у триденний строк з дня виникнення таких обставин подати до ради адвокатів регіону за адресою свого робочого місця заяву про зупинення адвокатської діяльності, невиконання ж цієї вимоги або несвочасне її виконання є підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності.

Ще однією підставою застосування дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю є систематичне або грубе одноразове порушення правил адвокатської етики. Слід відмітити, що «грубе одноразове порушення правил адвокатської етики», а також «грубе одноразове порушення правил адвокатської етики, що підриває авторитет адвокатури України» (п. 4 ч. 2 ст. 32 Закону) як підстава накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю є суто оціночними поняттями, що створює певні складнощі для правозастосування.

Так, Черноус С. зазначає, що «ці складнощі обумовлені специфічними логіко-юридичними властивостями оціночних понять права й полягають у проблемах їх конкретизації, тлумачення, створення й застосування норм, що їх містять» [11, с. 3]. Наявність у правовій нормі оціночних понять надає суб'єкту правозастосування можливість вирішити ту чи іншу ситуацію на свій розсуд. Однак різний рівень правосвідомості осіб, які застосовують закон, як і можливість прояву зловживання наданим правом, зумовлює необхідність вирішення питання про межі такого розсуду, під час порушення яких заінтересований суб'єкт мав би шанс добитися скасування прийнятого рішення [12, с. 357–358].

В аспекті наведеного варто відмітити, що Верховний Суд сформував правову позицію, відповідно до якої «критерії «грубого» або «систематичного» порушення Правил адвокатської етики, як і ступеню порушення аж до «підриву авторитету адвокатури України» не визначені на нормативно-правовому рівні, а тому відповідна оцінка, а також обрання суворості дисциплінарного стягнення належать до дискреційних повноважень кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури» [13].

Виходячи з практики застосування кваліфікаційно-дисциплінарними комісіями адвокатури дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю, грубим порушенням Правил адвокатської етики зокрема визнаються: дії адвоката, що призвели до порушення прав та законних інтересів одразу кількох інших учасників відносин, визначених різними розділами Правил адвокатської етики – клієнт (розділ III), суд та інші учасники судового провадження (розділ IV), інші органи та особи (розділ V), інші адвокати (розділ VI) [8; 14].

Окрім цього, відповідно до п. 2.18 Положення про внески на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування (нова редакція) у випадку порушення адвокатом порядку сплати щорічних внесків, а також/чи прострочення встановлених Положенням строків їх сплати понад три місяці, до нього за поданням Ради адвокатів України або ради адвокатів регіону застосовується дисциплінарне стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на строк від одного місяця до одного року. Якщо після закінчення строку дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю, адвокатом протягом одного року буде вчинено повторно порушення строків та/чи порядку сплати щорічних внесків, до такого адвоката може бути застосовано дисциплінарне стягнення у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю з наступним виключенням з Єдиного реєстру адвокатів України (п. 2.20 Положення) [15]. При цьому несплата щорічного внеску є триваючим правопорушенням – до таких відносяться правопорушення, які почавшись з якоїсь протиправної дії або бездіяльності, здійснюються потім безперервно шляхом невиконання обов'язку [16].

Як свідчить дисциплінарна практика кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури, грубим порушенням правил адвокатської етики, що підриває авторитет адвокатури України визнається зокрема: недодержання етичних аспектів відносин адвоката з правоохоронними органами, оскільки воно пов'язане із посяганням на принципи здійснення адвокатської діяльності [16]; використання свідoctва про право на заняття адвокатською діяльністю не за призначенням, а для вчинення дій, з такою діяльністю не пов'язаних, тобто не для здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги, а для впливу на окремих осіб з метою схилення їх до отримання неправомірної вигоди [17]; порушення основних принципів адвокатської діяльності – верховенства права та законності [18].

Тобто, виходячи із наведених вище прикладів, в одному із випадків за порушення одного із основних принципів здійснення адвокатської діяльності – уникнення конфлікту інтересів було застосовано дисциплінарне стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю строком на три місяці, а в іншому випадку – за порушення таких принципів здійснення адвокатської діяльності як верховенство права, законність було застосовано дисциплінарне стягнення у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю адвоката. Очевидно, що існує величезна різниця між наведеними вище санкціями.

На наш погляд, недоліком Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» є не тільки застосування таких оціночних понять як «грубе одноразове порушення правил адвокатської етики», «грубе одноразове порушення правил адвокатської етики, що підриває авторитет адвокатури України» без їх визначення в законі, але й існування такого виду дисциплінарного проступку адвоката як «порушення присяги адвоката України», що зокрема є підставою для накладення на адвоката найжорсткішого виду

дисциплінарного стягнення у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю. Виходячи зі змісту ст. 11 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», яка містить текст присяги, «порушення присяги адвоката України» фактично виступає у якості «універсальної» підстави для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності.

В контексті наведеного вбачається за доцільне навести окремі положення рішення Європейського суду з прав людини у справі «Олександр Волков проти України» (Oleksandr Volkov v. Ukraine). Так, у Рішенні визначено, що «опис правопорушення у законодавчому акті, який ґрунтується на переліку конкретних видів поведінки, але має загальне та необмежене кількісно застосування, не забезпечує гарантії належного вирішення питання передбачуваності закону» [19]. Тобто порушення прав адвоката може мати місце, коли «будь-яка провина... , яка мала місце у будь-який момент протягом його професійної кар'єри, за бажанням може бути розтлумачена дисциплінарним органом як достатня фактична підстава для обвинувачення у вчиненні такого дисциплінарного правопорушення, як «порушення присяги» [19] та призвести до позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю.

Водночас у Висновку щодо проекту Закону про внесення змін до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та інших пов'язаних законодавчих актів України, підготовленого у рамках проекту Ради Європи «Підтримка впровадженню судової реформи в Україні» на основі аналізу експертів Ради Європи наголошується, що «дисциплінарним органам і судам слід мати певну свободу розсуду у розвитку практики застосування дисциплінарних стягнень з огляду на різні чинники, до яких (серед іншого) входять тяжкість проступку, вина адвоката, що є відповідачем, тяжкість шкоди, заподіяної проступком, обтяжувальні та пом'якшувальні чинники» [20].

Висновки. Отже, під час обрання виду дисциплінарного стягнення має застосовуватися принцип пропорційності з метою дотримання необхідного балансу між бажаною метою та засобами її досягнення, який передбачає не тільки диференційований набір дисциплінарних стягнень, але й застосування відповідного виду стягнення з урахуванням конкретних обставин справи та встановлених фактів.

Так до обставин, що пом'якшують дисциплінарну відповідальність адвоката слід віднести: притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності вперше; визнання своєї провини; добровільне відшкодування завданої шкоди / усунення наслідків дисциплінарного проступку; бездоганна ділова репутація; професійні заслуги; відсутність корисливих мотивів.

Обставинами, що обтяжують дисциплінарну відповідальність є: вчинення дисциплінарного проступку повторно; систематичність вчинення дисциплінарних проступків; триваючий характер порушення; сукупність двох або більше дисциплінарних проступків; корисливі мотиви; навмисність дії або бездіяльності.

З урахуванням наведеного пропонуємо абз. 2 ч. 1 ст. 41 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» викласти у такій редакції:

«Рішення у дисциплінарній справі має бути вмотивованим. Вид дисциплінарного стягнення визначається на основі принципу пропорційності, зокрема враховуються характер та обставини вчинення дисциплінарного проступку, його наслідки, ступінь та форма вини, дані, що характеризують особу адвоката, інші обставини, що впливають на можливість притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності».

Список використаних джерел

1. Кухнюк Д., Шиленко Б. Дисциплінарна відповідальність за порушення адвокатської етики. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2019. № 4 (111). С. 31–35.
2. Україна: конфлікт, позбавлення права займатися адвокатською діяльністю та зупинення дії ліцензії на здійснення адвокатської діяльності. URL: <https://precedent.in.ua/2015/05/29/ukrayina-konflikt-pozbavlennya-prava-zajmatysya-advokatskoyu-diyalnistyu-ta-zupynennya-diyi-litsenziyi-na-zdijsnennya-advokatskoyi-diyalnosti/>
3. Основні принципи, що стосуються ролі юристів: прийнято Восьмим Конгресом ООН щодо попередження злочинності та поведінки з правопорушниками; Гавана, 27 серпня–7 вересня 1990 року. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/156416___156416
4. Вільчик Т. Дисциплінарна та цивільно-правова відповідальність адвокатів. *Інформація і право*. 2015. № 3(15). С. 115–122.
5. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 року № 5076-VI. Відомості Верховної Ради. 2013. № 27. ст. 282.
6. Comments on the draft law on the bar and practice of law of Ukraine. European commission for democracy through law (Venice Commission). Strasbourg, 15 September 2011. Opinion No. 632/2011. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL\(2011\)068-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL(2011)068-e)
7. Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність: рішення Ради адвокатів України від 30 серпня 2014 року № 120. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr120871-14#Text>.
8. Про затвердження роз'яснення щодо можливості притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності під час зупинення його права на заняття адвокатською діяльністю: рішення Ради адвокатів України від 10 червня 2016 року № 126. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2016-06-10-r-shennya-rau-126_577cddb1a365.pdf
9. Про практику застосування кваліфікаційно-дисциплінарними комісіями адвокатури

дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю: рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури від 1 березня 2018 року. URL: <https://vkdk.org/12265-2/>

10. Заборовський В., Булеца С. Зупинення права на заняття адвокатською діяльністю як вид дисциплінарного стягнення відносно адвоката. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2014. Вип. 29(2). С. 213–216.

11. Черноус С. Оціночні поняття у трудовому праві України: дис. ... канд. юрид. наук: спец.12.00.05 «Трудове право; право соціального забезпечення»; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. К., 2008. 212 с.

12. Жигалкін І. Грубе порушення трудових обов'язків як оціночна категорія трудового права. *Актуальні проблеми держави і права*. 2015. Вип. 75. С. 357–364.

13. Хто вирішує, що порушення ПАЕ було грубим, нагадав суд. Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури. URL: <https://vkdk.org/hto-virishuje-scho-porushennya-pae-bulo-grubim-nagadav-sud/>

14. Про практику застосування кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю : рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури від 01.03.2018 року. URL: <https://vkdk.org/12265-2/>.

15. Положення про внески на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування (нова редакція): рішення Ради адвокатів України від 3 лютого 2017 року від № 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0004871-17#Text>

16. Узагальнення дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури щодо несплати адвокатами щорічного внеску на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування: рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури від 25 липня 2020 року № VII-009/2020. URL: <https://vkdk.org/uzagalnennya-distsiplinarnoji-praktiki-kvalifikatsijno-distsiplinarnih-komisij-advokaturi-schodone-splati-advokatami-schorichnogo-vnesku-na-zabezpechennya-realizatsiji-advokatskogo-samovryaduvannya/>

17. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури від 24 лютого 2017 року № V-011/2017. URL: <https://vkdk.org/rishennya-v-0112017-u-spravi-za-skargoyu-na-rishennya-distsiplinarnoji-palati-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-zhitomirskoj-oblasti-vid-27-01-2017-roku-pro-porushennya-distsipl/>

18. Правила адвокатської етики : *З'їзд адвокатів України* від 09 червня 2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text>.

19. Judgement in Case Of Oleksandr Volkov v. Ukraine (Application no. 21722/11). Strasbourg 9 January 2013; The European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22%3A%22001-115871%22%7D>

20. Висновок щодо проекту Закону про внесення змін до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та інших пов'язаних законодавчих актів України. Підготовлений у рамках проекту Ради Європи «Підтримка впровадженню судової реформи в Україні» на основі аналізу експертів Ради Європи Ритіса Йокубаускаса і Вахе Григоряна. 21 грудня 2017 року URL: <https://rm.coe.int/opinion-on-the-bar-ukr/16808f0e7c>

REFERENCES:

1. Kukhnyuk, D., Shylenko, B. (2019). Dystsyplinarna vidpovidal'nist' za porushennya advokat-s'koyi etyky [Disciplinary liability for violation of lawyer's ethics]. *Visnyk Kyivskoho natsional'nogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka*. № 4 (111). S. 31–35. [in Ukrainian].

2. Ukrayina: konflikt, pozbavlennya prava zaymatysya advokat-s'koyu diyal'nisty ta zupynennya diyi litsenziyi na zdiysnennya advokat-s'koyi diyal'nosti [Ukraine: conflict, deprivation of the right to practice law and suspension of the license to practice law]. URL: <https://precedent.in.ua/2015/05/29/ukrayina-konflikt-pozbavlennya-prava-zajmatysya-advokatskoyu-diyal'nisty-ta-zupynennya-diyi-litsenziyi-na-zdiysnennya-advokatskoyi-diyal'nosti/>. [in Ukrainian].

3. Osnovni pryntsyipy, shcho stosuyut'sya roli yurystiv: prynyato Vos'mym Konhresom OON shchodo poperedzhennya zlochynnosti ta povodzhennya z pravoporushnykamy [Basic principles concerning the role of lawyers]; Havana, 27 serpnya–7 veresnya 1990 roku. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/156416___156416.

4. Vil'chyk, T. (2015). Dystsyplinarna ta tsyvil'no-pravova vidpovidal'nist' advokativ [Disciplinary and civil liability of lawyers]. *Informatsiya i pravo*. № 3(15). S. 115–12. [in Ukrainian].

5. Pro advokaturu ta advokat-s'ku diyal'nist' (2012, July 5). [On the Bar and Legal Practice]: *Zakon Ukrayiny vid № 5076-VI. Vidomosti Verkhovnoyi Rady*. № 27. st. 282. [in Ukrainian].

6. Comments on the draft law on the bar and practice of law of Ukraine. European commission for democracy through law (Venice Commission). Strasbourg, 15 September 2011. Opinion No. 632/2011. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL\(2011\)068-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL(2011)068-e).

7. Polozhennya pro poryadok pryynyattya ta roz'hlyadu skarh shchodo nenalezhoynoi povedinky advokata, yaka mozhe maty naslidkom yoho dystsyplinarnu vidpovidal'nist' (2014, August 30). [Provisions on the procedure for accepting and considering complaints regarding improper behavior of a lawyer, which may result in his disciplinary responsibility] : rishennya Rady advokativ Ukrayiny № 120. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr120871-14#Text>. [in Ukrainian].

8. Pro zatverdzhennya roz'yasnennya shchodo mozhlivosti prytyahnennya advokata do dystsyplinarnoyi vidpovidal'nosti pid chas zupynennya yoho prava na zanyattya advokat-s'koyu diyal'nistyu (2016, June 10) [On the approval of the clarification regarding the possibility of bringing a lawyer to disciplinary liability during the suspension of his right to practice law]: rishennya Rady advokativ Ukrayiny № 126. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2016-06-10-r-shennya-rau-126_577cdd6a1a365.pdf. [in Ukrainian].

9. Pro praktyku zastosuvannya kvalifikatsiyno-dystsyplinarnymi komisiyamy advokatury dystsyplinarnoho styahnennya u vyhlyadi zupynennya prava na zanyattya advokat-s'koyu diyal'nistyu (2018, March 1) [On the practice of application of disciplinary sanctions by qualification and disciplinary commissions of the bar in the form of suspension of the right to practice law]: rishennya Vyshchoyi kvalifikatsiyno-dystsyplinarnoyi komisiyi advokatury. URL: <https://vkdka.org/12265-2/>. [in Ukrainian].

10. Zaborovs'kyi, V., Buletsa, S. (2014). Zupynennya prava na zanyattya advokat-s'koyu diyal'nistyu yak vyd dystsyplinarnoho styahnennya vidnosno advokata [Suspension of the right to practice law as a type of disciplinary action against a lawyer]. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. Seriya: Pravo*. Vyp. 29(2). S. 213–216. [in Ukrainian].

11. Chernous, S. (2008). Otsinochni ponyattya u trudovomu pravi Ukrayiny [Evaluative concepts in the labor law of Ukraine]: dys. ... kand. yuryd. nauk: spets.12.00.05 «Trudove pravo; pravo sotsial'noho zabezpechennya»; Kyivivs'kyi natsional'nyy universytet imeni Tarasa Shevchenka. K., 212 s. [in Ukrainian].

12. Zhyhalkin, I. (2015) Hrube porushennya trudovykh obov'yazkiv yak otsinochna katehoriya trudovoho prava [Gross violation of labor duties as an evaluative category of labor law]. *Aktual'ni problemy derzhavy i prava*. Vyp. 75. C. 357–364. [in Ukrainian].

13. Khto vyrishuye, shcho porushennya PAE bulo hrubym, nahadav sud [Who decides that the violation of the PAE was gross, the court reminded]. Vyshcha kvalifikatsiyno-dystsyplinarna komisiya advokatury. URL: <https://vkdka.org/hto-virishuje-scho-porushennya-pae-bulo-grubim-nagadav-sud/>. [in Ukrainian].

14. Pro praktyku zastosuvannya kvalifikatsiyno-dystsyplinarnoyi komisiyi advokatury dystsyplinarnoho styahnennya u vyhlyadi zupynennya prava na zanyattya advokat-s'koyu diyal'nistyu (2018, March 1) [On the practice of application of the qualification and disciplinary commission of the bar to disciplinary sanctions in the form of suspension of the right to practice law] : rishennya Vyshchoyi kvalifikatsiyno-dystsyplinarnoyi komisiyi advokatury. URL: <https://vkdka.org/12265-2/>. [in Ukrainian].

15. Polozhennya pro vnesky na zabezpechennya realizatsiyi advokat-s'koho samovryaduvannya (nova redaktsiya) (2017, February 3) [Regulations on contributions to ensure the implementation of self-governance by lawyers (new version)]: rishennya Rady advokativ Ukrayiny vid № 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0004871-17#Text>. [in Ukrainian].

16. Uzahal'nennya dystsyplinarnoyi praktyky kvalifikatsiyno-dystsyplinarnykh komisiy advokatury shchodo nesplaty advokatamy shchorichnoho vnesku na zabezpechennya realizatsiyi advokat-s'koho samovryaduvannya (2020, July 25) [Generalization of the disciplinary practice of the qualification and disciplinary commissions of the bar regarding non-payment by lawyers of the annual contribution to ensure the implementation of self-government of the bar]: rishennya Vyshchoyi kvalifikatsiyno-dystsyplinarnoyi komisiyi advokatury № VII-009/2020. URL: <https://vkdka.org/uzagalnennya-distiplinarnoji-praktiki-kvalifikatsijno-distiplinarnih-komisij-advokaturi-schodo-nesplati-advokatami-schorichnogo-vnesku-na-zabezpechennya-realizatsiji-advokatskogo-samovryaduvannya/>. [in Ukrainian].

17. Rishennya Vyshchoyi kvalifikatsiyno-dystsyplinarnoyi komisiyi advokatury № V-011/2017 (2017, February 24) [Decision of the Higher Qualification and Disciplinary Commission of the Bar]. URL: <https://vkdka.org/rishennya-v-0112017-u-spravi-za-skargoyu-na-rishennya-distiplinarnoji-palati-kvalifikatsijno-distiplinarnoji-komisiji-advokaturi-zhitomirskoj-oblasti-vid-27-01-2017-roku-pro-porushennya-distipl/>. [in Ukrainian].

18. Pravyla advokat-s'koyi etyky (2017, June 9) [Rules of lawyer ethics]: Z'yizd advokativ Ukrayiny. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text>. [in Ukrainian].

19. Judgement in Case Of Oleksandr Volkov v. Ukraine (Application no. 21722/11). Strasbourg 9 January 2013: The European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%2201-115871%22%5D%7D>).

20. Vysnovok shchodo proektu Zakonu pro vnesennya zmin do Zakonu Ukrayiny «Pro advokaturu ta advokat-s'ku diyal'nist'» ta inshykh pov'yazanykh zakonodavchykh aktiv Ukrayiny. Pidhotovlenyy u ramkakh proektu Rady Yevropy «Pidtrymka vprovadzhennyu sudovoyi reformy v Ukraini» na osnovi analizu ekspertiv Rady Yevropy Rytisa Yokubauskasa i Vakhe Grygoryana (2017, December 21) [Conclusion on the draft Law on Amendments to the Law of Ukraine "On Advocacy and Advocacy" and other related legislative acts of Ukraine. Prepared within the framework of the Council of Europe project "Support for the implementation of judicial reform in Ukraine" based on the analysis of experts of the Council of Europe Ritis Jokubauskas and Vahe Grigoryan]. URL: <https://rm.coe.int/opinion-on-the-bar-ukr/16808f0e7c>. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 16.05.2021